

De strategische verbeelding

dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der mariniers*

De Amerikaanse socioloog Charles Wright Mills (1916-1962) is beroemd geworden vanwege zijn studies naar de structuur van de macht in de Verenigde Staten. Dat onderzoek heeft een klassieker opgeleverd: *The Power Elite* (1956). Een tweede onderwerp waarmee hij blijvend wordt geassocieerd, is de sociologische verbeelding (*The Sociological Imagination*, 1959).

Met de sociologische verbeelding beschrijft Mills een houding (of *mindset*) om sociologie te bedrijven waarbij individuele ervaringen worden gekoppeld aan grotere sociale structuren of patronen. De sociologische verbeelding is het vermogen om de bredere sociale context te zien waarin een persoonlijke ervaring plaatsvindt en haar betekenis krijgt. Het gaat daarbij om de inbedding van specifieke kwesties in de sociale werkelijkheid, om de verbinding van het individuele met de bredere, diepere sociale verbanden.

Je 'ziet' die inbedding pas, aldus Mills, door je deze te verbeelden. Door je die inbedding te verbeelden, kun je een relatie leggen tussen individu en sociale structuur. Ik ben van mening dat dit een interessant en bruikbaar concept is voor Defensie. Want juist bij Defensie is het noodzakelijk om 'het eigen geval' succesvol te kunnen koppelen aan het grotere verhaal.

Met andere woorden: hoe past mijn individuele bestaan, dat de vorm van aanwezigheid, handeling of beslissing kan aannemen, binnen het grotere geheel en met welke gevolgen? Het zich kunnen verbeelden van die verbinding is wat ik, in navolging van Mills, de strategische verbeelding zal noemen. De strategische verbeelding (*strategic imagination*) is de toegepaste vorm van de sociologische verbeelding binnen het defensiedomein.

De drie componenten waaruit volgens Mills de sociologische verbeelding bestaat zijn: de (ontstaans)geschiedenis van een samenleving en hoe die samenleving verandert; de (individuele) biografie en de 'aard' van de menselijke natuur; en de sociale structuur binnen de maatschappij. De sociologische verbeelding is de bewustwording van het verband tussen geschiedenis, biografie en sociale structuur. Voor Mills was één van de primaire doelen die hij met de sociologische verbeelding voor ogen had, het vermogen te ontwikkelen om aan het (sociale) leven deel te nemen, een stapje terug te kunnen doen en de betekenis van wat er aan de hand is in de wereld te doorgronden.

De drie componenten die de strategische verbeelding vormen zijn: de dynamiek en de ontstaansgeschiedenis van het conflict; de 'biografie' van de militair die in dat conflict als handelend individu maar ook als deel van een eenheid aanwezig is; en de sociale en politieke structuren van de samenleving waarin het conflict is gesitueerd. De strategische verbeelding is de bewustwording van het verband tussen deze drie componenten.

Bij een conflict zijn de bestaande (en vaak betwiste) machtsstructuren en sociale verbanden en patronen van het grootste belang. Een cruciale vraag voor een krijgsmacht betreft dan ook de verhouding tussen de (uitgezonden) militair en de 'bronnen van de macht' (*the power elite*) in het conflict.

Uitgezonden militairen – wier aanwezigheid in de meeste gevallen gesanctioneerd is door de internationale gemeenschap en de eigen bevolking – schrijven in dat opzicht mee aan een conflictgeschiedenis met hun individuele en gemeenschappelijke acties, beslissingen en aanwezigheid. Het kernpunt van de strategische verbeelding is de bewustwording en doorgronden

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van kolonel (KL) Frans Matser en luitenant-kolonel der mariniers Marc Houben.

ding van de consequenties van handelingen en beslissingen. Dat gaat verder dan de toepassing van de principes van *mission command* en de beantwoording van de vraag of en hoe een individuele actie of beslissing past in de intentie van een commandant. Overigens wil dat nog niet zeggen dat dit concept niet bruikbaar zou zijn voor de beantwoording van vragen als 'in hoeverre past mijn eigen actie en/of beslissing binnen mijn eigen missie, de *commanders intent* en de ontwikkelingen die samen het grotere verhaal vormen'?

Hoe het concept van de strategische verbeelding binnen het defensiedomein in de praktijk kan worden geoperationaliseerd, wordt geïllustreerd aan de hand van het zogenoemde '*poppy eradication*' programma dat de VS momenteel in Afghanistan uitvoert. De reden om de papaver te vernietigen is dat het '*poison*' is, '*one that kills Afghanistan's neighbors and corrupts officials*' aldus Thomas Schweig, de chef van het Narcotics bureau van het State Department. Wat nodig is, is '*better and more forceful eradication*'.

Amerika zet in op de sterke arm. En dat is niet zonder gevaar want het ongevraagd vernietigen van de papaveroogsten leidt niet alleen tot onmiddellijke inkomstenderving van de direct betrokken boeren maar ook tot antipathie, wrok en haat jegens de *coalition forces*. Het gebrek aan haalbare alternatieve inkomstenbronnen en draagvlak voor de actie onder de boeren zelf, en de afwezigheid van enige vorm van communicatie daarover, wordt ervaren als een groot gebrek aan respect voor de lokale bevolking.

De Amerikaanse houding ten opzichte van papaver is: papaver verbouwen mag niet en moet verboden worden, desnoods met harde hand. Als het beleid niet effectief is, moet de hand harder slaan. Maar wat als er geen alternatief is voor de papaver? In een land dat 90 procent van de wereldproductie levert, staat papaver voor macht en sociale structuur. Daarmee is het één van de sleutels tot de oplossing van het conflict en de toekomst van Afghanistan. De kernvraag is hoe je die sleutel zo kunt aanwenden dat je daar de deur naar stabiliteit en veiligheid in

Afghanistan daadwerkelijk mee open krijgt. De Afghaanse autoriteiten zijn bevreesd. Niet voor de effectiviteit van de onkruidverdelgers, die staat niet ter discussie, maar voor de invloed ervan op de volksgezondheid en de sociale en politieke gevolgen van de papaververnietiging. Het Europees Parlement riep, in één van de meest opvallende resoluties ooit, op tot het opkopen, niet het vernietigen, van de papaveroogst om er onder meer morfine van te maken. De Britse Senlis Council is dezelfde opvatting toegedaan (*make Afghanistan part of the legal supply chain*).

Het Europees Parlement met zijn bonte verzameling civiele volksvertegenwoordigers uit alle regio's van de Europese Unie is erin geslaagd om een resolutie aan te nemen die ons respect verdient omdat ze getuigt van een grote strategische verbeelding van de consequenties van die ene strategische beslissing (vernietigen dan wel opkopen) in het licht van de bestaande politieke, economische en sociale structuren en de context van Afghanistan.

Is de strategische verbeelding alleen iets voor generaals en de minister van Defensie? Neen, al is de strategische verbeelding volgens mij wel één van de elementen die van een goed generaal een groot generaal maken. Enige vorm van strategische verbeelding is geen garantie voor het voorkómen van slechte beslissingen. Het draagt wel bij aan de bewustwording of beslissingen passen in de bredere sociale patronen van een samenleving – en daarmee kans van slagen hebben.

De strategische verbeelding is dan ook de instelling en de bereidheid om de gevolgen van individuele handelingen of beslissingen te verbinden met de grotere sociale verbanden van een conflict. Dat is niet gemakkelijk want het levert soms ook ongewenste antwoorden op. De opdracht is niettemin duidelijk: commandanten moeten niet alleen worden getraind in hun militaire vaardigheden, hun leiderschap en de scherpheid van hun ethisch besef. Ook hun vermogen tot strategische verbeelding moet worden getraind en geprikkeld. ■